

RPO-687885-VII-720.8.4/11/KC

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Ośrodka Socjoterapii „Wspólny Dom”
w Wildze
(wyciąg)**

1. Wstęp.

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 7 listopada 2011 r., do Ośrodka Socjoterapii „Wspólny Dom” w Wildze, mieszczącego się przy Placu Myśliwskim 1 (zwanego dalej: „OSWD”, Ośrodkiem lub placówką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem).

Celem wizytacji zapobiegawczej Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania wychowanków i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę z zastępcą Dyrektora Ośrodka oraz personelem placówki;
- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków w tym: pokoi mieszkalnych, świetlic, pracowni, sanitariatów, siłowni, kuchni i stołówki;

– zapoznano się z następującą dokumentacją placówki: Regulaminem bezpieczeństwa i higieny pracy w Ośrodku Socjoterapeutycznym „Wspólny Dom”, protokołem kontroli z dnia 26 listopada 2010 r. przeprowadzonej przez sędziego Sądu Rejonowego w Garwolinie, protokołem kontroli z dnia 9 września 2011 r. przeprowadzonej przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Garwolinie.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: Statut Ośrodka Socjoterapeutycznego w Wildze, warunki i zasady pobytu dziecka w Ośrodku, system nagród i kar obowiązujący w Ośrodku, obowiązki i przywileje wychowanków, program Ośrodka Socjoterapeutycznego „Wspólny Dom” w Wildze, program zajęć profilaktycznych i socjoterapeutycznych, procedury postępowania w sytuacjach nadzwyczajnych, plan pracy na rok 2011/2012.

W trakcie wizytacji w Ośrodku nie przebywał żaden wychowanek ze względu na fakt, iż wszyscy nieletni byli w szkole - Ośrodek nie posiada w swojej strukturze szkoły, wychowankowie dojeżdżają na lekcje do Szkoły Specjalnej w Izdebnie.

Wizytowany Ośrodek jest placówką niepubliczną, koedukacyjną o charakterze terapeutycznym typu Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii. Przeznaczony jest dla dzieci i młodzieży w wieku 13-18 lat, z zaburzeniami rozwojowymi, trudnościami w uczeniu się i zaburzeniami w funkcjonowaniu społecznym, wymagającymi specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania oraz specjalistycznej pomocy psychoedukacyjnej. Przebywają w nim nieletni z zaburzeniami zachowania, zagrożeni patologią społeczną, z rodzin patologicznych i najuboższych, przeżywający kryzysy osobiste i rodzinne, wykorzystywani seksualnie i maltretowani. Ośrodek prowadzony jest przez Stowarzyszenie Przyjaciół Ośrodka Socjoterapeutycznego „Wspólny Dom”, natomiast nadzór pedagogiczny sprawuje nad nim Mazowiecki Kurator Oświaty w Warszawie, Delegatura w Siedlcach.

Placówka jest jednostką nieferyjną, całodobową, przeznaczoną dla 37 nieletnich. W dniu wizytacji w Ośrodku zamieszkiwało 6 dziewcząt i 31

chłopców. Należy wyjaśnić, iż przyjęcie nowego wychowanka poprzedza wstępna rozmowa kwalifikacyjna kandydata i rodzica z wychowawcą w celu zapoznania się z normami oraz warunkami pobytu i terapii w Ośrodku. Na liście osób, które odbyły już ww. rozmowę wstępną i oczekują na wolne miejsce w Ośrodku, jest ok. 20 dzieci. Wśród wychowanków nie było nieletnich umieszczonych w placówce na podstawie postanowienia sądu. Z informacji uzyskanych od zastępcy Dyrektora wynika, że w „OSWD” – generalnie rzecz biorąc – przebywają nieletni na wniosek rodziców, a warunkiem przyjęcia jest wyrażenie zgody przez dziecko na aktywny udział w procesie terapii.

2. Personel.

Ośrodek zatrudnia 12 wychowawców (w tym Dyrektor placówki i jego zastępca) oraz pracownika socjalnego, którzy ukończyli studia z zakresu psychologii, resocjalizacji i/lub socjoterapii. Ponadto, placówka współpracuje z wolontariuszami i stażystami (studentami i absolwentami uczelni wyższych). Ponadto, personel stale kształci się i podnosi swoje kwalifikacje poprzez uczestnictwo w superwizjach, szkoleniach i kursach np. treningu zastępowania agresji i socjoterapii.

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji pracownikom Ośrodka warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje **pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113)** stanowiący, iż *„Personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

Podstawową formą organizacyjną w Ośrodku jest Społeczność Terapeutyczna, która jest organem wypracowującym i aktualizującym system

nagród i kar, zakres praw i obowiązków. Społeczność tworzą wszyscy wychowankowie i kadra pedagogiczna. Ponadto, wychowankowie dzieleni są na grupy wychowawcze i socjoterapeutyczne, w zależności od prowadzonych zajęć. W godzinach popołudniowych, po zajęciach szkolnych w placówce dyżuruje 4 wychowawców, natomiast dyżur nocny sprawowany jest przez jednego wychowawcę.

Każdy wychowanek otoczony jest również systematyczną opieką psychologiczną w terapii indywidualnej. Krajowy Mechanizm Prewencji bardzo pozytywnie ocenia prowadzoną w Ośrodku działalność terapeutyczną.

3. Warunki bytowe.

Placówka mieści się w budynku zagospodarowanym po ośrodku wypoczynkowym w Wildze. Stowarzyszenie Ośrodka Socjoterapeutycznego „Wspólny Dom” dzierżawi go od Starostwa Powiatowego w Garwolinie. W ocenie wizytujących warunki bytowe są niezadowalające – stare meble i okna, zniszczone płytki i sanitariaty. Ośrodek wymaga przeprowadzenia generalnych remontów, przede wszystkim pokoi wychowanków i łazienek. Zastępca Dyrektora poinformował, iż w miarę posiadanych środków finansowych remontuje kolejne pomieszczenia. Podkreślił przy tym, że trudnością kadry placówki w przeprowadzaniu remontów jest krótkoterminowa umowa o dzierżawę – wyjaśnił, że dotychczas umowy o dzierżawę podpisywane były na okres ok. 2 – 3 lat. Wskazany okres dzierżawy uniemożliwił przeprowadzenie generalnych remontów. Obecnie Stowarzyszenie prowadzi rozmowy ze Starostą Powiatowym na temat podpisania długoletniej (20 lat) umowy o dzierżawę, która będzie również stanowić podstawę do podjęcia kosztownych i długoterminowych inwestycji. Krajowy Mechanizm Prewencji pozytywnie ocenia funkcjonowanie Ośrodka Socjoterapeutycznego „Wspólny Dom”, jednakże podkreśla, iż oprócz bogatej oferty wychowawczej i terapeutycznej, nieletem należy zapewnić odpowiednie warunki bytowe. KMP rekomenduje zatem dofinansowanie placówki i umożliwienie Stowarzyszeniu Przyjaciół Ośrodka Socjoterapeutycznego „Wspólny Dom” długoletniej dzierżawy budynku, co tym samym ułatwi również pozyskanie

funduszy na odnowienie Ośrodka i zapewnienie wychowankom lepszych warunków do nauki i rozwoju.

Do dyspozycji nieletnich przeznaczono sypialnie (trzy i dwu osobowe) i świetlice wyposażone w sposób umożliwiający odpoczynek, naukę i przechowywanie osobistych rzeczy. Wychowankowie mogą dowolnie urządzać swoje pokoje. Przy każdej sypialni znajduje się łazienka (toaleta i kabina prysznicowa). Wychowankowie mają również zapewnione środki higieniczne niezbędne do utrzymania codziennej higieny osobistej i możliwość korzystania z pralki.

W placówce znajduje się kuchnia i stołówka. W pomieszczeniach tych zachowana jest czystość i zasady higieny.

Ponadto, ośrodek dysponuje siłownią oraz pracowniami do zajęć z zakresu rozwijania zainteresowań nieletnich: stolarską, komputerową, kulinarną i plastyczną.

4. Traktowanie

„OSWD” posiada opracowane w sposób czytelny i prawidłowy procedury określające zasady postępowania pracowników Ośrodka w sytuacjach nadzwyczajnych i stosowania środków przymusu bezpośredniego. Jednakże Mechanizm zwraca uwagę, iż zapis „w przypadku gdy wychowawca podejrzewa, że na terenie placówki wychowanek znajduje się pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychotropowych (...) 2. Odizolowuje wychowanka od reszty grupy (...)” jest nieprecyzyjny, gdyż nie określa czy w trakcie izolacji wychowanek przebywa sam czy w obecności wychowawcy.

Z informacji uzyskanej od zastępcy Dyrektora Ośrodka wynika, że w 2010 r. i 2011 r. nie odnotowano żadnego wydarzenia nadzwyczajnego i nie stosowano środków przymusu bezpośredniego w stosunku do wychowanków.

5. Dyscyplinowanie

Zgodnie z **Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego**

45/113), przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;
- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (Zasada 68).

Katalog kar i nagród obowiązujących w Ośrodku zawarty został w Statucie „OSWD” oraz w dokumencie *System kar i nagród obowiązujących w Ośrodku Socjoterapeutycznym „Wspólny Dom” w Wildze*. Zawarto w nim m.in. środki dyscyplinarne takie jak: *zawieszenie w prawach wychowanka bez wyjazdu do społeczności głównej, zawieszenie w prawach wychowanków z wyjazdem do domu do społeczności głównej, ograniczenie uczestnictwa w imprezach rozrywkowych, pozbawienie pełnionych w funkcji w Ośrodku*, których nie został określony czas trwania. Poza tym, dwa pierwsze środki dyscyplinarne nie powinny przybierać formy kary. W rozumieniu Mechanizmu oznaczają, iż w ramach środka dyscyplinarnego wychowanek może zostać pozbawiony wszelkich praw, a w ocenie KMP jest to niedopuszczalne. Ponadto, warto rozróżnić przywileje wychowanków od ich praw: prawa nieletnich przysługują im niezależnie od posiadanej przez nich oceny z zachowania, natomiast przywileje są dodatkowymi „bonusami/uprawnieniami”, które wychowankowie mogą zdobyć lub zostać ich pozbawieni w toku procesu wychowania i terapii.

6. Prawo do informacji.

Jak zostało przedstawione w pkt 1 niniejszego raportu, zgodnie z § 13 Statutu „OSWD” rodzice i nieletni starający się o przyjęcie do Ośrodka odbywają wstępną rozmowę kwalifikacyjną z wychowawcą, w trakcie której zapoznają się z normami i warunkami pobytu w placówce. Po zaakceptowaniu warunków kandydat – za zgodą rodzica/opiekuna prawnego podejmuje decyzję o przyjęciu do Ośrodka i przestrzeganiu norm, następnie przyjmowany jest na tygodniowy okres próbny.

Podczas dokonywania oglądu wszystkich pomieszczeń Ośrodka członkowie KMP zwrócili uwagę na brak udostępnionych w widocznym miejscu statutu Ośrodka oraz katalogu nagród i kar, a także adresów instytucji stojących na straży praw nieletnich m.in. Rzecznika Praw Dziecka, sędziego rodzinnego czy Rzecznika Praw Obywatelskich. KMP rekomenduje, aby zapewnić prawidłową realizację omawianego w tym punkcie prawa, należy ww. informacje i adresy wskazanych instytucji udostępnić nieletnim poprzez wywieszenie ich w ogólnodostępnym miejscu.

Ponadto KMP, powołując się na § 8 pkt 2 Załącznika nr 4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie ramowych statutów placówek publicznych (Dz. U. z 2005 r. Nr 52, poz. 466) [dalej: rozporządzenie] zaleca uzupełnienie Statutu „OSWD” o punkt wskazujący na tryb składania skarg w przypadku naruszenia praw wychowanków.

Krajowy Mechanizm Prewencji zwraca także uwagę, iż wśród praw wychowanków zawartych w § 33 Statutu „OSWD” nie zostało uwzględnione prawo nieletnich do codziennych zajęć na świeżym powietrzu. Krajowy Mechanizm Prewencji zaznacza, iż zgodnie z Zasadą 81 **Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi (CM/Rec(2008)11)** wszyscy nieletni pozbawieni wolności powinni mieć możliwość regularnego ćwiczenia przez co najmniej dwie godziny dziennie, z czego godzinę na powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda. Na powyższe prawo nieletnich wskazują również przepisy krajowe - § 17 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. z 2011 r. Nr 109, poz. 631).

7. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Zgodnie z dokumentem „Warunki i zasady pobytu dziecka w Ośrodku” rodzice starający się o przyjęcie wychowanka do placówki zobowiązują się do

osobistego kontaktu z dzieckiem i wychowawcą co najmniej raz w miesiącu. Z informacji przekazanej przez zastępcę Dyrektora Ośrodka wynika, że istnieje możliwość częstszych odwiedzin nieletnich przez rodzinę, po wcześniejszym poinformowaniu wychowawcy o terminie wizyty. Wychowanek ma również możliwość codziennego kontaktu telefonicznego z rodzicami.

Z relacji zastępcy Dyrektora wynika, iż personel kontroluje wyłącznie listy przychodzące poprzez otwieranie koperty w obecności wychowanka i sprawdzanie jej zawartości.

8. Prawo do ochrony zdrowia.

Na terenie „OSWD” znajduje się pokój lekarski, w którym przechowywane są lekarstwa. W placówce nie ma jednakże zatrudnionego personelu medycznego. W razie potrzeby Ośrodek zapewnia nieletnim konsultacje lekarskie, w tym stomatologiczne oraz inne specjalistyczne badania w Ośrodku Zdrowia w Wildze lub Szpitalu Powiatowym w Garwolinie. Z informacji uzyskanych od zastępcy Dyrektora placówki wynika, że do Ośrodka nie są przyjmowane dzieci wymagające stałej opieki lekarskiej lub zażywania leków psychotropowych. Poinformował również wizytujących, iż wychowankowie poddawani są badaniom profilaktycznym np. stomatologicznym czy ginekologicznym.

9. Oddziaływania kulturalno – oświatowe

W Ośrodku prowadzone są oddziaływania profilaktyczno-wychowawcze i terapeutyczne w oparciu o autorski program Stowarzyszenia Przyjaciół Ośrodka Socjoterapeutycznego „Wspólny Dom”. Realizowany on jest poprzez m.in. zajęcia grupowe, w tym socjoterapie, spotkania indywidualne, pracę społeczności terapeutycznej, poradnictwo rodzinne oraz prowadzenie pracowni zajęciowych (komputerowej, stolarskiej, plastycznej, muzycznej, kulinarnej, fotograficznej i sportowej). W ocenie KMP ważną rolę w procesie wychowawczym pełni stałe towarzyszenie nieletnim w codziennych zajęciach. W wizytowanej placówce wychowawcy w trakcie dyżuru cały czas i uwagę poświęcają podopiecznym.

„OSWD” dysponuje świetlicami wyposażonymi w sprzęt RTV oraz stół do tenisa stołowego i boiskiem do piłki siatkowej. Ponadto, organizowane są liczne zajęcia poza terenem Ośrodka m.in. wyjazdy na basen, salę gimnastyczną w Wildze, do muzeów czy na obozy. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez zastępcę Dyrektora placówki wychowankowie mają możliwość codziennego korzystania z zajęć na świeżym powietrzu.

Funkcjonowanie dziecka w społeczności terapeutycznej jest uregulowane obowiązkami i przywilejami zróżnicowanymi w ramach istniejących etapów: obserwatora, nowicjusza, swojaka domownika, opiekuna i rezydenta.

10. Prawo do edukacji

W strukturach Ośrodka Socjoterapii „Wspólny Dom” w Wildze nie funkcjonuje szkoła. Wychowankowie „OSWD” są uczniami Szkoły Podstawowej Specjalnej (2 nieletnich) i Gimnazjum Specjalnego (30 nieletnich) w Izdebnie, do której dojeżdżają autobusem pod opieką pracownika socjalnego zatrudnionego w Ośrodku. Ponadto, 5 wychowanków placówki uczęszcza do szkół ponadgimnazjalnych mieszczących się m.in. na terenie Warszawy i Garwolina.

W godzinach popołudniowych nieletni mają zaplanowany czas na zajęcia wyrównawcze i odrabianie lekcji, przy których pomagają im wychowawcy. Do ich dyspozycji pozostaje również „mini biblioteka”.

11. Prawo do praktyk religijnych

Z informacji uzyskanej od zastępcy Dyrektora Ośrodka wynika, że wychowankowie „OSWD” mają możliwość korzystania z pomocy duszpasterskiej i praktyk religijnych, jeśli zgłoszą taką potrzebę. Nie jest to natomiast obowiązkowe.

12. Rekomendacje

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego

traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji przedstawia następujące rekomendacje:

A) Adresowane do Dyrektora Ośrodka Socjoterapeutycznego „Wspólny Dom” w Wildze:

1. przeprowadzenie remontu Ośrodka, w szczególności pokoi mieszkalnych i łazienek nieletnich;
2. uzupełnienie w Statucie Ośrodka listy praw wychowanków o prawo nieletnich do codziennych zajęć na świeżym powietrzu oraz dodanie punktu informującego o trybie składania skarg w przypadku naruszenia praw wychowanków;
3. określenie czasu trwania wymierzanych kar dyscyplinarnych;
4. wyeliminowania kary w postaci zawieszenia w prawach wychowanka;
5. wywieszenie w miejscach ogólnodostępnych statutu Ośrodka i systemu nagród i kar;
6. zorganizowanie szkoleń dla pracowników Ośrodka z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym;
7. zamieszczenie w ogólnodostępnym miejscu informację z adresami instytucji, do których wychowankowie mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw.

B) Adresowane do Starosty Powiatu Garwolińskiego:

1. umożliwienie Stowarzyszeniu Przyjaciół Ośrodka Socjoterapeutycznego „Wspólny Dom” długoletniej dzierżawy budynku po ośrodku wypoczynkowym w Wildze i tym samym stworzenie możliwości do przeprowadzenia w placówce niezbędnych remontów.